

JAROSLAV CEPKO, ANDREJ KALAŠ, VLADISLAV SUVÁK:

Cratetis et Hipparchiae Fragmenta. Zlomky Kratéta a Hipparchie

Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave 2022, 194 s.

Len prednedávnom vyšla vo vydavateľstve Univerzity Komenského publikácia s názvom *Cratetis et Hipparchiae Fragmenta*, po slovensky *Zlomky Kratéta a Hipparchie*. Publikácia prináša komentovaný preklad najdôležitejších zlomkov, ktoré sa týkajú myslenia, života a diela Kratéta z Téb a jeho životnej družky – filozofky Hipparchie z Marónieie. Obsahom publikácie je korpus gréckych a latinských textov, obohatený o podrobné komentáre, ktoré zhŕňajú historicko-filozofický a literárny kontext. Treba podotknúť, že kniha obsahuje všetky dôležité interpretácie bádateľských autorít, publikované za posledné dve storočia (s. 5). Autori sa okrem toho snažili čitateľovi priblížiť aj hlavné hermeneutické prístupy vo vzťahu ku Kratétovej a Hipparchiinej kynickej filozofii a zároveň ich doplniť o vlastné úvahy a ďalšie motívy, ktoré by mohli napomôcť lepšiemu vedeckému uchopeniu problematiky. Kniha tak reflektuje základný výskum na báze gréckych a latinských pramenných zdrojov, v čom tkvie hlavná prednosť predmetnej publikácie.

Cieľom knihy nie je len sprístupniť myšlienky Kratéta a Hipparchie slovenskému filozofickému publiku a erudovaným záujemcom o antickú literatúru, ale aj prizvať do sveta antického myslenia širší okruh čitateľov z radov odbornej verejnosti. Záslužnosť tohto bádateľského počinu je o to väčšia, že predmetná pramenná báza bola doposiaľ v našich jazykoch nedostupná.

Zlomky Kratéta a Hipparchie sú už v poradí štvrtou publikáciou z edície *Fontes Socraticorum* – série komentovaných prameňov, venovanej sokratovským mysliteľom. Prvá časť je zameraná na Antistena a v kratšej verzii vyšla v roku 2010 vo vydavateľstve Kalligram (*Antisthenés* 2010). Jej výrazne rozšírená verzia s názvom *Antisthenis Fragmenta* vyšla vo vydavateľstve Univerzity Komenského (2013). Druhým dielom spomenutej edície boli zlomky Diogena zo Sinópe (*Diogenis Fragmenta, Diogenove zlomky* 2016) a tretia časť je venovaná sokratovskému mysliteľovi Aischinovi zo Sfétta (*Aeschinis Socratici Fragmenta, Zlomky Aischina zo Sfétta* 2020). Pramene ku Kratétovi spolu so zlomkami Diogena a Antistena základným spôsobom pokrývajú

celú kynickú pramennú bázu a tvoria tak solídny základ kynických štúdií, to zďaleka nie iba v domácom bádateľskom prostredí.

Pripomeňme, že to bol práve titul *Antisthenés* (2010), vďaka ktorému sa započala užšia bádateľská orientácia slovenských filozofov a klasických filológov (Cepko, Kalaš, Suvák) na tzv. malé sokratovské školy, a v ich rámci na kynizmus. Ten bol v minulých storočiach z hľadiska teoretickej reflexie a záujmu filozofov nielen u nás, ale takmer všade vo svete značne prehliadaným antickým hnutím. Ako jedna z príčin sa javí favorizácia platónskeho intelektualizmu, aplikovaného na výklad sokratovskej filozofie. Aj práve vďaka neutíchajúcemu úsiliu našich bádateľských autorít v oblasti dejinného výskumu antickej filozofie sa darí úspešne meniť a vyvracať tento zažitý predsudok a takto transformovať vžitý obraz dejín antickej filozofie. Náš pohľad sa stáva oveľa komplexnejším, pretože dejiny filozofie aj vďaka tejto knihe prestávajú byť iba „poznámkami k Platónovi“, ako hovorí známy citát anglického filozofa A. N. Whiteheada.

Zatiaľ čo filozofia (knižných) predchodcov *Kratéta a Hipparchie* zo série *Fon-tes Socraticorum* – najväčšmi azda filozofia Antistena – obsahovala výrazný teoretický aspekt, stvárnený napríklad v „skúmaní mien“ [SSR VA 160], kynická filozofia v podaní Kratéta a jeho družky Hipparchie nadobúda rýdzo praktický rozmer. V zachovaných zlomkoch sa kynik Kratés javí ako praktický filozof, ktorý sa odmieta zaoberať teoretickými špekuláciami v oblasti etiky, fyziky a logiky, ktoré nevedú k dobrému životu. Cieľom je tak pestovanie praktickej zdatnosti (ἀρετή), ktorá spočíva v sebestačnosti (αὐτάρκεια) a ktorá prináša slobodu. Sebestačnosť kynik získava námahou (πόνος) a cvičením (ἄσκησις) a redukciou žiadostí len na nevyhnutné minimum. Zaujímavosťou je, že Kratés obhajuje nielen tréningovanie charakteru, teda duše, ale aj fyzické cvičenie, ktoré je predpokladom pre zdravú dušu. Filozofka Hipparchia sa podľa zlomkov zaľúbila do Kratétových slov a sobášom s ním sa slobodne rozhodla vydať na kynický spôsob života. V manželstve sa potom spolu snažili dosahovať kynický ideál sebestačnosti a slobody nezávisle od vonkajších okolností a materiálneho zabezpečenia. Moment emancipácie ženy pri výbere životného partnera sa tu stáva výrazným posolstvom antiky pre všetky nasledujúce generácie feministických myšlienok.¹

Korpus vedecky spracovaných zlomkov Kratéta a Hipparchie vychádza z kritického vydania komentovanej zbierky, ktorú zostavil Gabriele Giannantoni a ktorá

¹ O epochálnom význame prvej filozofky Hipparchie pozri štúdiu Cepko, Kalaš, Suvák (2021). Pri čítaní textu tohto vedeckého príspevku sa neubránime presvedčeniu, že je to „vedľajší produkt“ práce autorov na recenzovanej knihe. Takýto postup je však z akademického hľadiska plne legitímny.

bola základom aj pre zostavenie predchádzajúcich komentovaných vydání v rámci spomenutej edície.² V tomto kontexte treba pochváliť autorov publikácie za to, že grécke a latinské pramenné texty nepreberajú z Giannantonioho knihy mechanicky, ale opravujú mnohé typografické i edičné chyby. V knihe sa tak filologicky vzdelaný čitateľ zoznamuje s celkom novými edíciami originálnych textov uvedených antických autorov.

Obsah knihy sa nevymyká osvedčenej štruktúre svojich predchodkýň v rámci edície. Podobne ako v minulosti, aj táto monografia pozostáva z *Predslovu* (s. 5 – 7), úvodnej štúdie s názvom *Kratés a Hipparchia* (s. 7 – 22) a dvoch obsiahlych kapitol obsahujúcich grécke a latinské originály, preklady a vedecké komentáre spracovaných autorov – Kratéta (s. 23 – 170) a Hipparchie (s. 171 – 180). Kniha je doplnená aj *Zoznamom skratiek* (s. 181), *Latinskými skratkami* (s. 182 – 184) a *Literatúrou* (s. 185 – 193).

Podobne ako v *Diogenovi* (2016) aj v *Zlomkoch Kratéta a Hipparchie* úvodná štúdia predstavuje akési „prolegomena“ do života, filozofie a diela týchto „kynických manželov“. Autori štúdie Cepko, Kalaš a Suvák v nej tiež informujú o najdôležitejších zdrojoch Kratétovej filozofie a oboznamujú nás aj s obsahom modernej historiografickej kritiky. Pozorný čitateľ si pri prvom pohľade na obsah publikácie zaiste všimne výrazný nepomer v rozsahu zlomkov venovaných na jednej strane Kratétovi a na druhej strane Hipparchii. Zlomky k Hipparchii totiž zaberajú len posledných desať strán knihy (s. 171 – 180). Môže sa to zdať zvláštne, keďže podľa názvu knihy by sme očakávali vyváženejšie obsahové zastúpenie častí venovaných obom členom kynickej dvojice. O to viac frustrujúcejšie pôsobí táto obsahová nerovnosť na horlivého čitateľa, ktorý si obsah knihy dopredu nepozrel a počas čítania Kratétových zlomkov očakáva približne rovnaký korpus knihy venovaný Hipparchii. Príčina tejto obsahovej nerovnosti je jednoduchá – viac relevantných zlomkov k Hipparchii nemáme. Ak však zohľadníme, že o Hipparchii a jej „psom manželstve“ s Kratétom sa do veľkej miery dozvedáme aj zo zlomkov uvádzaných v časti venovanej Kratétovi, potom obsahové rozdelenie kapitol publikácie nepôsobí tak prekvapivo ani rušivo. Prečo však autori nenazvali knihu tak, aby už z jej názvu bolo jasné, že Hipparchii sú venované ani nie dve percentá celkového rozsahu, ostáva záhadou.

Už predošlé zväzky edície *Fontes Socraticorum* v minulosti dokázali, že ide o kvalitnú sériu z oblasti antických štúdií. Recenzovaná publikácia v nadväznosti na jej predošlé tituly túto kvalitu opäť potvrdzuje. Z formálneho hľadiska možno konštatovať, že kniha sa vyznačuje kultivovaným jazykovým prejavom. V celej publikácii nemožno nájsť takmer žiadne preklepy ani chyby. Písaná je jasným, prehľadným štýlom, pričom preklady gréckych a latinských textov pôsobia moderne a ľahko sa čítajú aj súčasníkovi.

² Konkrétne ide o dielo s názvom *Socratis et Socraticorum reliquiae* (zv. 2, 523 – 579), pričom komentáre k zlomkom v recenzovanej publikácii sa opierajú o rozsiahlu časť poznámky, zaradenej do IV. zväzku tejto zbierky (Ibidem, zv. 4, 561 – 579).

Na záver pridávam ešte zopár myšlienok o prínose recenzovanej publikácie. Práca autorského tria Cepko, Kalaš, Suvák sa vyznačuje precíznym vedeckým spracovaním a kvalitným prekladom pramenných textov. Je tak originálnym príspevkom na poli profesionálnej filozofie a v oblasti antických štúdií. Na mieste je však aj iná otázka: Je dnes antické myslenie vôbec ešte aktuálne? Môže priniesť niečo „hmatateľné“ a bezprostredné aj súčasníkovi? Každý vzdelaný človek na uvedené otázky „povinne“ odpovedá kladne, hoci priamy kontakt s antikou má len málokedy. A práve recenzovaná publikácia je kniha, ktorá zážitok bezprostredného kontaktu s antickým svetom priamo ponúka. Stačí sa začítať do preložených zlomkov a vôbec nečítať „učené“ vedecké komentáre, aby sa pred nami vynáral živý obraz antického sveta. Azda najväčší dojem na nás spravia zlomky s témou manželstva a poslania ženy v partnerskom zväzku. Veď Hipparchia bola jednou z prvých žien, ak nie úplne prvá, ktorej sa podarilo úspešne vzoprieť zaužívaným konvenciám obce. Jej zväzok s Kratétom, ktorý doxografi nazvali aj „psím sobášom“, je filozoficky prelomový, pretože je založený na slobode, odporuje súdobým zaužívaným mienkam a konvenciám a predovšetkým je založený na súlade s prírodou – na slobodnom súhlase oboch partnerov. Je tak plnokrvným a žitým kynickým ideálom sebestačnosti, slobody a nezávislosti od externých vplyvov, akými sú bohatstvo či sociálny status. Plasticky sa tak pred nami otvára aj téma minimalizácie túžob človeka na tie najnevyhnutnejšie. Všetko toto sú živé antické scenérie, ktorými kniha bytostne zasiahne vaše najnútornejšie ja.

Katarína Dženisa Rajtíková

Literatúra

- GIANNANTONI, G. (ed.): (1990): *Socratis et Socraticorum Reliquiae*. Vol. 4. Napoli: Bibliopolis.
KALAŠ, A., SUVÁK, V. (2010): *Antisthenés*. Bratislava: Kalligram.
KALAŠ, A., SUVÁK, V. (2014): *Antisthenis Fragmenta Antisthenove zlomky*. Bratislava: Univerzita Komenského.
CEPKO J., KALAŠ, A., SUVÁK, V. (2016): *Diogenis Fragmenta. Diogenove zlomky*. Bratislava: Univerzita Komenského.
CEPKO J., KALAŠ, A., SUVÁK, V. (2020): *Aeschinis Socratici Fragmenta. Zlomky Aischina zo Sfétta*. Bratislava: Univerzita Komenského.
CEPKO J., KALAŠ, A., SUVÁK, V. (2021): Ako sa stala Hipparchia z Marónieie slávnou filozofkou (historicko-filozofická interpretácia fragmentu [SSR V I 1]). *Studia philosophica*, 68 (1), 7 – 27.

Katarína Dženisa Rajtíková
Filozofická fakulta Univerzity Komenského
Katedra filozofie a dejín filozofie
Šafárikovo nám. 6
814 99 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: rajtikova1@uniba.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9203-0041>